

ezért semleges pályán, Csepelen lebonyolított mérkőzés eredményét az érdekelt „megvette”, az ellenfél egy vagy két játékosra pénzárt vállalta, hogy csapata vereségét „elintézi”, s ígéretét be is váltotta. A hír azért volt megrázó, mert az érintettek között voltak a világbajnoki tornára benevezett játékosok is.

A lefizetett labdarúgók sportmunkatársak – tehát az egyesület alkalmazottai – voltak, jogi értelemben munkaköri köteleességüket szegték meg anyagi előnyért, így (gazdasági) vesztegetés címén büntetőeljárás is indult ellenük. A nyomozást a Legfőbb Ügyészség Nyomozó Osztálya végezte – példás gyorsasággal. Vádat emeltek, a csepeli bíróságon el is ítélték őket pénzbüntetésre. A végkifejletet a sportfegyelmi eljárás jelentette: a Magyar Labdarúgók Szövetségének fegyelmi bizottsága a játékosokat eltiltotta, de a büntetés végrehajtását próbaidőre felfüggesztette. Így a vádlottak a határozathirdetésről kijöve már szállhattak is fel a Ferihegyi repülőtérre induló autóbuszra. A világbajnoki döntőben a szereplésük – mint emlékezetes – megfelelt a labdarúgó sport akkori morális színvonalának.

A „skinhead-ügyek”

A nyolcvanas évek második felében ütötte fel a fejét Budapesten egy olyan jelenség, amely a mai napig érezteti – egyre intenzívebben, és már nem csak budapesti viszonylatban – a hatását. Persze mint annyi más, ez sem volt előzmény nélküli.

Ismeretes, hogy már az 1960-as évektől jöttek hazánkba egyre nagyobb számban külföldi – akkoriban főként arab – diákok. A chilei puccs okán érkeztek dél-amerikai emigránsok is. Ezek az emberek eltérő bőrszínük miatt akkoriban még inkább érdekességszámba mentek. Az arab diákok bekapcsolódtak a szórakozóhelyek közönségébe, és eltérő kultúrájuk miatt rövidesen sok konfliktus keletkezett. A lányok nálunk mindennapinak számító öltözködését és magatartását rendszeresen félreértelmezték, és erre az értelmezésre alapított „rámenős” viselkedésük részint a lányok számára volt sértő, részint a lányok partnereiben keltett ellenérzést. Emellett a visszautasítást nem egyszerűen sértésnek tekintették – ami még magyarázható lenne a kultúrák eltéréseiből – hanem szinte mindig faji diszkriminációt feltételeztek mögötte, és ennek hangot is adtak, holott a feltételezés maga is nyilvánvaló túlzás volt.

Még a Nyomozó Osztályon dolgoztam, amikor a hatvanas évek végén volt egy gólyabál a Közgazdasági Egyetemen. A bál idején – gyakorlatilag kb. este 9-től reggel fél 5-ig – a hatalmas épületben valahol mindig verekedés folyt az arab és a magyar fiúk között. Még az esti órákban ugyanis egy arab fiú állítólag ismételten lekérte az egyik magyar fiú táncpartnerét. Amikor egy táncszünet idején a büfében emiatt szemrehányásokkal illették, indignálódva faji diszkriminációt emlegetett, mire az arcába kentek egy mustáros virslit. Ebből persze verekedés lett. Itt a magyarok voltak túlerőben, de a megvert ifjú arab barátaiból összeverődött egy csoport, és azok, ha valahol a folyosón találtak valakit, akiről feltételezték, hogy részt vett az atrocitásban, elverték. Ennek természetesen híre terjedt, és hasonló magyar „kommando” egy-egy magányos arabot vert el valahol, majd újra jött a bosszú. Mire a bálnak vége lett, olyan paprikás volt a hangulat, hogy az arabok nem mertek az épületből távozni, mert a 2-es villamosnak az épület Dunára néző kapujával szembeni sínpárján egy nagyobb csoport „várt rájuk”. Rendőrök akarták biztosítani az arabok elvonulását, de a villamospályatestet borító kőzúzalékkal megdobálták őket is. A vége az lett, hogy a BRFK Tartalékszóalj szinte teljes URH-osztálya kivonult, és többeket előállítottak. Három előállított tenyeréről kimutatták a kőzúzalékról származó olajosporos szennyeződést, így őket a bíróság a rendőrök megdobálása miatt csoportosan, felfegyverkezve elkövetett hivatalos személy elleni erőszak címén elítélte. A parázs tehát lassan, de biztosan kialakult...

A nyolcvanas években országszerte voltak kubai vendégmunkások. Ekkor már voltak „*skinheadek*”, akik ezeket több ízben megtámadták. Egyszer annak járt híre, hogy a Kőbánya-Kispest metróállomáson több kubai nőt megvertek – egyszerűen azért, mert barna színű volt a bőrük. Nagy visszhangot váltott ki egy másik eset is: egy nyári hétvégén a magyarországi kubaiak valamilyen saját ünnepet akartak megülni. Bérbe vették a pestlőrinci kultúrházat, amelyben reggelig tartó táncmulatságot hirdettek. A rendezvény kezdete után rövidesen a sok barna bőrű ember szokatlan temperamentumos viselkedése láttán a kultúrház vezetője attól tartott, hogy ellenőrizhetetlenné válnak az események és óriási verekedés lesz, ezért éjfélkor véget vetett a zenének. A kubaiak tiltakoztak, nem akarták az épületet elhagyni. A kultúrház személyzetének hívására jöttek – élükön a kerületi kapitánnyal – a rendőrök, és nekik a kubaiak engedelmeskedtek is, de az utcán mégis verekedés támadt, és a végén vagy 50 kubait állítottak elő. Voltak, akik „*a kultúrák*

konfliktusának” tulajdonították a verekedést, azt sugallva, hogy a kubaiak fékezhetetlenek, nem úgy, mint a magyarok, akik – vélekedtek – sokkal civilizáltabbak... Amikor a rádió riportere az eset kapcsán ilyen fel fogásban kérdezett, elmondtam, hogy egykor együtt dolgoztam olyan nagyon rendes, becsületes magyar emberekkel, akik azt tartották: ha valaki a falujukban megfelelő kés nélkül megy a bálba, csak magára vethet, mert köztudott, hogy az a mulatság, amelyikben nem szűrnak meg senkit, nem is számít igazán sikeres rendezvénynek.¹¹

A nyolcvanas években a skinheadek egyre inkább aktivizálódtak. Tevékenységük bűnügyi vetülete abban állt, hogy a – rendszerint bórszíne alapján kiszemelt – gyanútlan áldozatot a nyílt utcán megtámadták, és kegyetlenül megverték. Egy chilei menekültet arabnak nézett egy skinhead az esti, néptelen utcán. Megtámadta és pillangókéssel megsebezte a mit sem sejtő embert, aki hasztalanul mondta, hogy nem arab. Egy afrikai diákot megtámadott egy 4–5 főből álló skinheadcsoport, amint Budán a nyelvi előkészítőbe igyekezett; körbefogták, agyba-fübe verték és megrugdosták.

Az utcai verekedések rutinszerű megítélése garázdaság volt, és a kerületi bíróság hatáskörébe tartozott, a skinheadek pedig többnyire a fiatalkorúak közül kerültek ki. A Gyermek- és Ifjúságvédelmi Osztály is rutinszerűen intézte az ügyeket, így csak egy idő elteltével értesültem a problémáról. Az osztályvezetővel a Btk.-t lapozgatva ötlött a szemünkbe *Az emberiség elleni bűncselekmények* című XI. fejezetben a „*Nemzeti, népi, faji vagy vallási csoport elleni bűncselekmény címet*” viselő 156. § amely szerint: „*Aki valamely nemzeti, népi, faji vagy vallási csoport tagjának, a csoporthoz tartozása miatt, súlyos testi vagy lelki sérelmet okoz, büntettet követ el...*”

Áttekintve a nyomozás alatt lévő ügyeket, kiderült, hogy ennek a rendelkezésnek a lehetséges alkalmazása szóba sem került; a Btk.-nak ez a része – különösen a köztörvényi bűncselekmények miatt eljáró szerveknél – nem tartozott a rendszeresen forgatott olvasmányok közé.

Több ügyben is vádat emeltünk a Btk. 156. §-a alapján. A bíróság igyekezett kitérni. Felhívott telefonon dr. Czili Gyula is, és le akart beszélni erről, mondván, hogy ha ilyen ítéletet hoznának, ez azt jelentené: *pecsét alatt kijelentik, hogy Magyarországon létezik faji megkü-*

¹¹ Ezt többen úgy magyarázták félre, hogy a késelés nélküli bárlól nekem van lesújtó véleményem, holott a szövegből – amit most a riport eredeti hangfelvétele alapján (168 óra, 1986. október 25., a riportert Rangos Katalin) újra ellenőriztem – világos volt, hogy egykori mélyfúrós munkatársaim véleményét idéztem.

lönböztetés, s ezt „politikai megfontolásból nyilvánvalóan nem tehetik. Az ügyeket a bíróságon sorra más minősítéssel zárták; rendszerint garázdaságnak, jobb esetben aljas indokból elkövetett súlyos testi sértésnek minősítették a bűncselekményt. Kimondták inkább még azt a jogi képtelenséget is, hogy a „nemzeti, avagy faji csoporthoz való tartozás” mint a bántalmazás indoka a törvényben szereplő „aljas indok”-hoz képest *nem speciális*.

A hosszú vizsály különös módon ért véget. A rendszerváltozás körüli időben – 1989–1992-ben – a gyűlölet középpontjába már a cigányok álltak.

Lelepleződött egy népes banda, amelynek a hangadói „skinhead”-nek vallották magukat, s ezt külsőségeikben (öltözék, kopaszra nyírt fej) is kifejezték. Nyíltan hangoztatták a „magyar faj” felsőbbrendűségét, hirdették az idegenek – elsősorban a cigányok, az arabok és az afrikaiak – elleni gyűlöletet, és keresték az alkalmat arra, hogy az „alsóbbrendű” csoportokhoz tartozó egyéneket bántalmazhassanak.

A vád tárgya olyan esetek egész sora volt, amikor a társaság tagjai nagy létszámú csoportba tömörülve – mint maguk között mondták – „cigányt verni” indultak, és ezért utaztak a város olyan részébe, ahol a lakosság összetétele folytán nagy volt a valószínűsége annak, hogy cigányokkal akadnak össze. Ha aztán – várakozásuknak megfelelően – összetalálkoztak egy-egy olyan emberrel, akit sötétebb bőrszíne alapján cigánynak, arabnak vagy afrikainak véltek, azt körülvették, trágár szavakkal sértegették, szidalmazták, ököllel és ütlegekkel agyba-főbe verték, összerugdosták és leköpködték.

Összesen 48 vádlott ellen folyt a per. A bíróság tényként állapította meg: *„A sértettek egyetlen esetben sem adtak okot a bántalmazásra, a vádlottakat nem provokálták, feléjük nem tettek semmilyen sértő kijelentést, velük verkedni nem akartak. [...] a sértettek bántalmazására tehát [...] valamennyi esetben azért került sor, mert a bőrük színe sötét volt, vagy kinézetük szerint cigányok, illetőleg arabok voltak. [...] A vádlottak közül többen beszámoltak olyan korábbi élményekről, hogy őket vagy családtagjaikat cigányok bántották, előadták a cigányokkal szembeni azon kifogásukat, hogy »nem dolgoznak«, az idegenek »elfoglalják az egyetemi helyeket«, az arabok »valutáznak« stb. A konkrét esetekben – tehát a bántalmazottakat illetően – a vádlottak soha nem vizsgálták, hogy velük kapcsolatosan is fennállanak-e ilyen körülmények. [...] A támadások tehát egyetlen oka: a feltűnő, eltérő bőrszín.”* Megállapította a bíróság azt is, hogy egyik áldozat súlyos testi, hat másik pedig

súlyos lelki sérülést szenvedett, de a vádlottak legalább eshetőlegesen szándéka a többi alkalommal is ilyen eredmény okozására irányult. A 156. §-t azonban *nem* alkalmazta; a bűncselekményeket garázdaságnak, súlyos testi sértésnek stb. minősítette, és az anyagi jogszabály téves alkalmazása miatt bejelentett fellebbezés ellenére a Legfelsőbb Bíróság is jóváhagyta ezt – elképesztő érveléssel. Félremagyarázta a Genocídium-egyezményt, a büntetőjog nemzetközileg elfogadott szabályainak és a „belső” büntetőjognak az egymáshoz való viszonyát. Ez a döntés téves irányt mutatott az ítélkezési gyakorlatnak. Nem volt mit tenni; mivel a vádlottak fiatalok voltak, felülvizsgálatnak sem volt helye – így a szakmai közvéleményt hívtam bírónak. Ez azonban hallgatott, két év múlva pedig a jogszabály megváltozott, s ezzel a *jogi* probléma megoldódott.¹²

A bíróság tehát megtagadta a törvény alkalmazását mind a rendszerváltozás előtt, mind utána. A rendszerváltozás előtt még volt rá „mentség”: a „politikai megfontolás” (amire a Legfelsőbb Bíróság elnökhelyettese hivatkozott) nem volt nyíltan alkotmányellenes, hiszen a „szocialista” állam- és jogelmélet elfogadott doktrínája volt a „jog szolgálati szerepe” – azaz a politika elsőbbsége a joggal szemben. A Legfelsőbb Bíróság 1992-ből származó döntése azonban menthetetlen. Az elsőfokú ítéletet hozó tanács elnöke – akit kitűnően felkészült jogásznak ismerek és nagyra becsülök – szinte iskolás, „szájbarágó” módon összefoglalta az írásbeli ítéletben azokat a tényeket, amelyek a történeti események elemeiként az 1978. évi V. törvény 156. §-a szerinti bűncselekmény definíciójában elvont fogalmakként felsorolt tényállási elemeket megjelentették. Rejtély, hogy miért nem vonta le ő maga az ebből egyenesen adódó jogi következtetést; talán, mert ismerte a Legfelsőbb Bíróság korábbi, következetes gyakorlatát, és bár felismerte, hogy az törvénytelen, nem akart nyíltan szembeszegülni vele; inkább burkoltan – a ténymegállapítások plasztikus összegezésével akarta a Legfelsőbb Bíróság figyelmét felhívni a helyes megoldásra. Ez azonban eredménytelennek bizonyult. A fellebbezési fórum vaknak és süketnek, sőt jogi kérdésekben is iskolázatlannak tette magát; csúsztatásokkal is védte...mit is? Ma már, Tatárszentgyörgy után, nem tudok szabadulni attól a gondolattól,

¹²Az 1996. évi XVII. törvény a Btk. 156. §-át hatályon kívül helyezte, a 155. (1). bekezdésbe pedig b) pontként beiktatta a Genocídium-egyezmény szövegét. Az eredeti 156. § a Genocídium-egyezmény e rendelkezésétől eltérően a célzat helyett a motívumot tette a 156. §-ban tényállási elemmé, s ezzel szélesebb jogvédelmet nyújtott a kötelezőnél.

hogy ezeknek az eseményeknek az akkor még zsenge gyökereit valamilyen régen, a skinhead-ügyek idején talán el lehetett volna vágni.

A rendszerváltozás előszele

A Legfőbb Ügyészség rendelkezése értelmében 1986. október 23-án minden büntető szakági főügyész-helyettes és nyomozás felügyeleti szakágvezető ügyész köteles volt éjjelig a szolgálati helyén maradni; éjjél után jelenteni kellett „K”-telefonon a Katonai Főügyészség ügyeletére, hogy történt-e valamilyen különleges esemény.

Dr. Nyilasi Gyula október 1-jén lépett dr. Borsai helyébe; ketten üldögéltünk a szobámban. Miután meguntuk Csók szobájában nézni a televíziót, beszélgettünk. Nyilasi nem gondolta volna, hogy az osztályvezetői beosztás ilyen rendkívüli kötelezettségekkel jár, továbbá ő kényes gyomrú ember volt; rendszeresen kellett ételt és italt fogyasztania, mert különben az egészsége látta kárát. Így most is figyelemmel kísérte az óramutatót, nehogy elmulassza kellő időben elfogyasztani az ételt, vagy az esti pohár sört. Közben persze megvitattuk, hogy voltaképpen miért kell itt ülnünk. Ha megint felkelés törne ki, mit kellene tennünk? Egyáltalában: mit *tudnánk* tenni? Mi ennek az értelme? – Így aztán szóba jött 1956, és Nyilasi – aki akkor még iskolás volt – hallgatta, hogy én, az elsőéves joghallgató, miket tapasztaltam a városban. Kiderült, hogy egyikünk sem hiszi el névértékben a hivatalos verziót. Nekem személyes tapasztalatom volt, hogy az ÁVH-sok este 10 előtt lőttek –, és Nyilasi nem kételkedett a szavaimban. Abban is egyetértettünk, hogy ha 1957-től mostanáig nem sikerült arra bizonyítékot találni, hogy az „ellenforradalmárok” lőtték halomra a fegyvertelen embereket 1956. október 25-én a Parlamentnél, akkor ez aligha magyarázható azzal, hogy valamennyi bizonyítékot sikerült a tetteseknek eltüntetnie. Az ok inkább az lehet, hogy nem is kísérleteztek vele komolyan, mert tudták, hogy kik tették: nem az „ellenforradalmárok”. Aztán eljött az éjjél, Nyilasit hazavittem Kispestre, és magam is hazatértem.

Ebben az időben már dúlt a gorbacsovi „glasznosztj” és „peresztrojka” a Szovjetunióban, és a kisugárzása nálunk is egyre érezhetőbb lett.

Az ügyészségen folyt a napi munka; a Legfőbb Ügyészség például elrendelte, hogy az ismeretlen tettes által hivatalos személy ellen, több emberen vagy nemi aberrációval összefüggésben fiatalok sérelmére elkö-